

Марецька Л. П.*

РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються різноманітні форми та методи роботи на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсний період щодо розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови.

Стратегія розвитку соціокультурних інтересів по-сучасному сформованої особистості обґрунтована і викладена в державних документах, які регламентують функціонування та визначають головні цілі, завдання сучасної освітньої системи. Серед цих документів Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст.», «Концепція педагогічної освіти», «Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні», Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. У них системно і багатовимірно виражене положення про те, що сучасна особистість характеризується розвиненими запитамі і діями соціокультурного спрямування, що таку особистість потрібно послідовно формувати і що це складає одне з нагальних науково-педагогічних завдань. Значні можливості в окресленому напрямі належать учителям української мови, які з допомогою різноманітного навчально-дидактичного, виховного матеріалу можуть надати процесу формування сталих соціокультурних інтересів, зацікавлень особистості сучасного учня більшої ефективності. Однак для цього сам педагог повинен мати високий рівень розвитку соціокультурної компетентності (СКК).

Питання розвитку і формування різних компетентностей і зокрема соціокультурної в умовах нинішнього соціуму аналізують Н. Борбич, Л. Власенко, І. Воробйова, О. Дрогайцев, В. Завіна, І. Закір'янова, О. Кучерук, В. Нищета, О. Нікулочкіна, С. Шехавцова, В. Шуляр та ін. Дослідженнями цих учених установлено, що послідовне застосування компетентнісного підходу і реалізація соціокультурної компетентності сприяють успішній соціалізації та становленню гуманістичної свідомості сучасної особистості, у тому числі учнівської.

Важливість післядипломної педагогічної освіти як фактора підвищення кваліфікації вчителів і розвитку їх фахових компетентностей, у тому числі соціокультурної компетентності, обґрунтовують у своїх працях Є. Голобородько, Л. Даниленко, В. Олійник, В. Паламарчук, М. Пентиліук, О. Семенов, В. Химинець, Н. Хоменко та ін.

Метою статті є аналіз форм та методів розвитку соціокультурної компетентності вчителя української мови і літератури,

* **Марецька Л. П.**

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

зокрема, роботи з електронними програмними засобами. Насамперед зазначимо, що розглядаємо можливості розвитку СКК вчителя як під час проходження курсів підвищення кваліфікації, так і в міжкурсовий період та під час самоосвітньої діяльності. У курсовий період учителі української мови прослуховують лекції і спецкурси, працюють на семінарських, практичних заняттях з проблематики СКК. Окрім цього, вони беруть участь у педагогічній практиці, під час якої відвідують показові уроки і позакласні заходи, що проводять їх колеги в загальноосвітніх школах регіону, виступають на конференціях з обміну досвідом, готують випускні роботи з питань означеної компетентності.

У міжкурсовий період педагоги беруть участь у тематичних семінарах з питань соціокультурної компетентності, що проводяться працівниками обласних закладів ППО і мають, як правило, одноденний або дводенний характер, беруть участь у роботі шкільних і районних методоб'єднань, звертаються і одержують консультації в руслі теорії і практики соціокультурної компетентності, здійснюють взаємовідвідування навчальних занять і виховних заходів з аналогічної проблематики, разом з викладачем закладу післядипломної освіти розробляють індивідуальну освітню траєкторію.

Форма самоосвітньої діяльності вчителів української мови проявляється в тому, що вони стежать за культурологічними публікаціями в пресі, зокрема у фаховій, регулярно ознайомлюються з телепрограмами всеукраїнського каналу «Культура», культурологічними програмами, систематично опрацьовують нову наукову і науково-методичну літературу, де висвітлюються актуальні питання компетентнісного підходу взагалі і соціокультурної компетентності зокрема, готують доповіді і виступають на конференціях різного рівня з цієї проблематики, утілюють індивідуальну освітню траєкторію [2, с.79].

До основних форм роботи на курсах належать лекції, спецкурси, семінарські і практичні заняття, педагогічні тренінги, конференції з обміну досвідом, вебінари, «круглі столи», навчальні студії, динамічні пошукові групи, проблемні творчі групи, випускні роботи, індивідуальні і групові.

На навчальних тренінгах, що проводяться в курсовий період, педагоги-словесники мають можливість відпрацьовувати технології, спрямовані на розвиток соціокультурного потенціалу учнів, зокрема оволодівати методиками організації дискусій з важливих соціальних і духовних проблем між вихованцями основної школи, проведення дебатів між учнями старшої школи, учаться прийомам, що дозволяють учням різноманітних вікових груп встановлювати зв'язки між соціокультурними подіями і процесами, характерними для різних національних спільнот.

Конференції з обміну досвідом, які також відбуваються в курсовий період, дають змогу вчителям-словесникам поділитися з колегами напрацюваннями в галузі здійснення СКК, репрезентувати свої методики реалізації українознавчої, інтер-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

культурної і акмеологічної компетентностей як на уроках, так і на виховних заходах, спільно з іншими вчителями проаналізувати хід роботи з розвитку власної і учнівської СКК, поповнити свій методичний інструментарій досвідом колег в напрямі означеної компетентності.

Вебінари важливі тим, що в дистанційному режимі за участі комп'ютерних технологій дозволяють розглядати не тільки теоретичні, але й практичні питання, пов'язані з розвитком СКК особистості вчителя і учня. Вони мають і навчальне, і консультативне значення. Особливо вони допомагають педагогам-практикам, які потребують нагального консультування і методичної допомоги в плані розвитку СКК. Вебінари можуть проводитися викладачем закладу ППО як для невеликого, так і для значного кола вчителів української мови, ця навчальна форма дозволяє максимально враховувати індивідуальні запити і потреби вчителів, які навчаються або консультуються з питань СКК.

«Круглі столи» для вчителів української мови, які працюють у напрямі розвитку СКК, можуть мати місце як у курсовий, так і в міжкурсний період. Їх проведення урізноманітнює роботу науково-педагогічного працівника з удосконалення СКК вчителя-словесника. Форма «круглого столу», з одного боку, створює довірливу атмосферу серед педагогів-практиків, об'єднаних тематикою розвитку власної і учнівської СКК, а з іншого – спрямована на колегіальне обговорення і рішення нагальних методичних проблем, пов'язаних з реалізацією СКК в навчально-виховному процесі сучасної школи.

Проведення педагогічних студій дозволяє досягти двох важливих цілей учителям української мови, які розвивають власну СКК. По-перше, ознайомити колег з фрагментами своїх уроків і виховних заходів, на яких здійснюється реалізація СКК. По-друге, представити власні навчально-методичні розробки, спрямовані на розвиток СКК учнів, зокрема методичні матеріали, що виступають утіленням українознавчої, інтеркультурної і акмеологічної компетентностей педагога-словесника. Усе це стає основою для систематизації і узагальнення методичних напрацювань учителів-практиків у плані розвитку СКК.

Динамічні пошукові групи дозволяють учителям виконувати творчі й дослідницькі завдання короткострокового характеру, а саме: створювати мультимедійні презентації, відеоролики, буктрейлери, організовувати тематичні виставки і методичні експозиції, здійснювати огляд найновіших публікацій теоретичного і практичного характеру в плані розвитку СКК педагога-словесника [1, с. 86].

Творчі проблемні групи організують роботу вчителів української мови над певною науково-методичною проблемою, яка тісно пов'язана з потребами, завданнями навчально-виховного процесу і передбачає практичний вихід. У складі проблемних творчих груп педагоги-практики можуть працювати

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

над укладанням методичних рекомендацій, описом перспективного педагогічного досвіду, підготовкою навчальних або методичних посібників, написанням тематичних статей, спрямованих на розвиток СКК особистості вчителя й учня.

Випускні роботи, які виконуються вчителями української мови в курсовий період, дають їм змогу вивчити новітню науково-методичну літературу з галузі розвитку СКК, підвищити інформаційний рівень обізнаності з теоретичними питаннями СКК, систематизувати і узагальнити знання з певної науково-методичної проблеми, опрацювати відповідну проблему під кутом зору збагачення власного методичного інструментарію, представити свої методичні напрацювання в напрямі означеної компетентності.

Консультації, як індивідуальні, так і групові, проводяться для вчителів-словесників в основному в міжкурсний період. Вони можуть стосуватися різних напрямів роботи педагога щодо розвитку СКК – підготовки до уроку або виховного заходу з реалізацією СКК, вирішення проблемної ситуації, уточнення індивідуальної траєкторії роботи над розвитком СКК вчителя тощо.

Щоб залучити вчителя української мови до самостійної роботи над собою з метою підвищення рівня своєї соціокультурної компетентності, застосовуємо комунікативно-когнітивний підхід [4, с. 4]. Зокрема ефективним було використання електронного програмного засобу «Готуйся серйозНО», що був створений з метою підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів та всіх охочих до проходження тестування з української літератури під час зовнішнього незалежного оцінювання [3]. Зупинимось більш детально на ілюстрації роботи з електронним засобом. Програма підготовки складається з п'яти розділів, до кожного з яких пропонується по шість варіантів тестів із завданнями різних рівнів (знання, розуміння, уміння, застосування тощо) та різних форм (за аналогією до тестів ЗНО – тестові завдання з однією правильною відповіддю, на встановлення відповідності тощо). Учителям української мови і літератури на курсах підвищення кваліфікації було запропоновано роботу з таким програмним засобом в межах апробації та з метою вивчення рівня розвитку когнітивного компонента соціокультурної компетентності. Робота з тестами здійснювалася індивідуально, що потребувало забезпечення комп'ютером та відповідного рівня ІК-компетентності.

Зареєструвавшись у вікні реєстрації, учасник тестування переходить до вікна вибору теми та варіанту тесту, після чого працює безпосередньо з тестовими завданнями (рис. 2).

Під час проходження процедури тестування учасник має можливість контролювати витрачений на тест час, кількість допущених виправлень (з п'яти можливих). Окрім того, можна бачити прийняті програмою відповіді в разі їх непоследовного виконання.

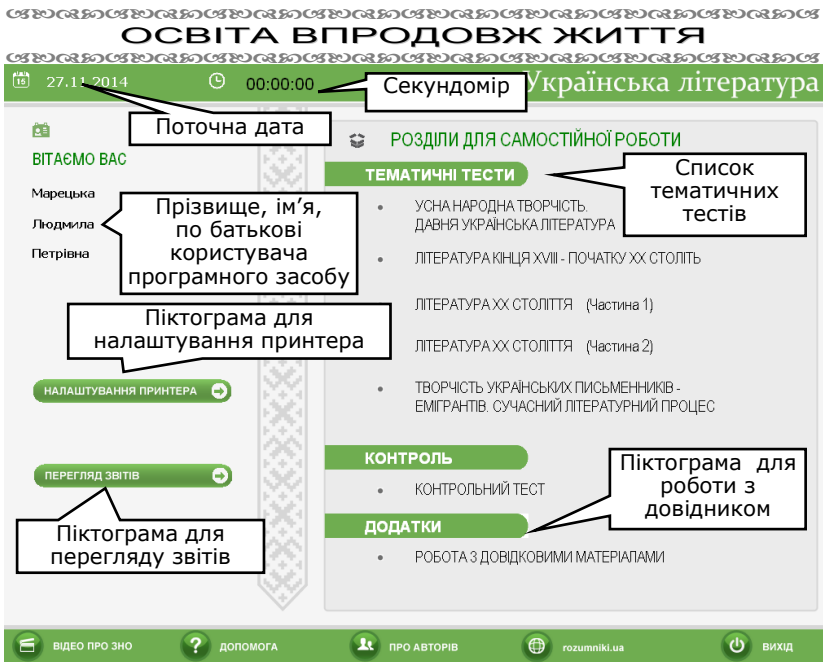
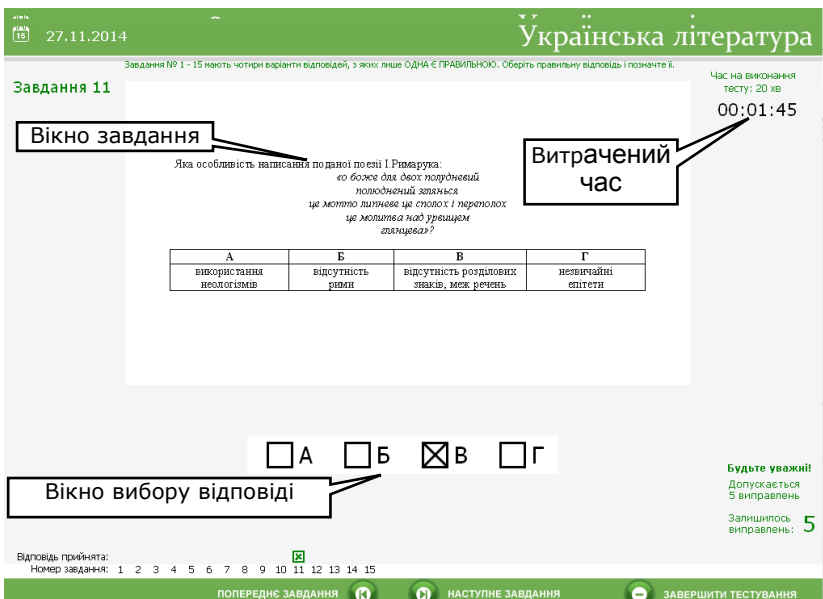

Рис. 1 Інтерфейс програмного засобу «Готуйся серйозно»

Мал. 2 Інтерфейс тестового завдання

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Після завершення роботи з'являється вікно з результатами тестування (рис. 3).

На тестуванні було подано завдань:	15
Виконано правильно завдань:	15
Максимальна кількість балів:	15
Набрано балів:	15

Відмінно! Ви виконали тест на дуже високому рівні. Ви ґрунтовно підготовлені до зовнішнього незалежного оцінювання з цього розділу.

Інформація про результати тестування в балах

Вікно загального результату тестування

до головного вікна

Рис. 3 Вікно результатів тестування

Якщо результати тестування не задовольняють учасника, у нього є можливість повернутися до головного вікна і виправити помилки. У разі потреби в довідкових матеріалах, що містять теоретичний матеріал з курсу української літератури, винесеного на зовнішнє незалежне оцінювання (відповідно до програми, затвердженої Міністерством освіти і науки України). Це й біографічні відомості про українських письменників, аналіз літературних процесів періодів, що вивчаються, та відомості з теорії літератури в таблицях та схемах.

Ознайомившись з довідковими матеріалами, учасник вносить відповідні зміни до вікна відповідей. Після цього комп'ютер виносить новий результат.

З усіма результатами тестування можна ознайомитися, сформувавши звіт, його можна або роздрукувати, або переглянути в електронному вигляді. У звіті міститься перелік тем для повторення. Звіт неможливо видалити або змінити.

Проведена апробація цього програмного засобу довела його ефективність у процесі підготовки абітурієнтів до проходження ЗНО з української літератури.

Пропонуємо вчителям української мови і літератури самостійно спробувати перевірити свої знання зі шкільного курсу

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

української літератури за допомогою електронного програмного засобу «Готуйся серйозно».

Отже, сучасна мережа обласних закладів ППО забезпечує реалізацію всіх необхідних психологічних передумов, спирається на значний науково-педагогічний потенціал і містить значні організаційні, змістові можливості для того, щоб систематично і цілеспрямовано сприяти розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови.

Література:

1. Голобородько Є. П. Соціально-культурні чинники сучасності і статус учителя / Голобородько Є. П. // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Вип. 26. – Херсон : Айлант, 2002. – С.28–30.
2. Голобородько Є. П., Марецька Л. П. Роль післядипломної освіти в розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови і літератури / Є. П. Голобородько, Л. П. Марецька // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». – 2012. – Випуск 16. – С.77 –81.
3. Марецька Л. П. Педагогічний програмний засіб «Електронний практикум «Готуйся серйозно». Українська література [Електронний ресурс] / Л. П. Марецька. – Київ : ПП Морохов Г. О., 2013. – 1 електрон., опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги : Pentium 1000 Mhz; 128 Мб RAM; Audio device; MS Windows ME/2000/XP. – Назва з контейнера.
4. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. І. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.

Сагач Г. М.*

ОБРАЗ УЧИТЕЛЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ

*«Знання величаються,
а любов будує.»
(Святий апостол Павел)
«Я поведу вас у Вічність...»
(Олександр Сизоненко)
«...скуштувати Вічність...»
(Софія Весна)*

Із найдавніших часів учитель шанувався, як Бог, як духовний батько, наставник у пошуку істини, добра й краси, взірць розсудливості в особистому й громадському житті. Великий Олександр Македонський сказав крилаті слова любові й захоплення про батька Філіпа й свого учителя Аристотеля: «Філіп навчив мене жити, а Аристотель навчив мене жити достойно».

Учитель-інтелектуал, учитель-вихователь, учитель-адвокат дитини, молоді в усі часи в усіх народів високо шанувався, бо плекав живу думку й душу майбутніх «робітників життя» й істинних патріотів держави. Тому вчитель у громадській свідомості сприймався як «охоронець істини», «гарант безперерв-

* © Сагач Г. М.